

**TRISTIA III.3: LETTER FROM OVID TO HIS
WIFE ON HIS DEATHBED**

Tristia III.3: Ölüm Döşөгindeki Ovidius'tan Karısına Mektup

Rukiye ÖZTÜRK¹

Abstract

Translated to our language from the original Latin text for the first time, *Tristia* III.3 is one of the most eloquent poems written by Roman elegy poet Ovid. The poem written by Ovid to his wife in Rome on his deathbed included many themes such as patriotism, yearning for those beloved, death, and immortality. In this poem aiming to create *pathos* from beginning to the end, Ovid tries to strengthen the pitiful feelings of the reader by emphasizing the stuff owned by him in Rome but deprived in exile in a contrast-creating manner. He exaggerates the bad sides of the region where he is in exile and belligerent and wild nature of the local people for this purpose. Being exiled from Italy, a warm and fruitful country and Rome, a city fully of artworks and feasts to Tomis which is a cold, unfruitful, deserted and undeveloped city literally means death for Ovid. Another attention-grabbing characteristic of the poem is its including the epitaph written by Ovid for himself in the verses 73-76. In this study, the poem has been examined in terms of both subject matter and plan. The poem's similarities with *Amores* III.9, written and patterned by Ovid while writing down the poem, and other poems with similar themes composed by Tibullus (I.3) and Propertius (II.13b) who are former Roman elegy poets. At the end of the study, the translation of the entire poem has been provided in order to provide convenience for the reader.

Keywords: Ovidius, *tristia*, epitaph, exile, death

Öz

Latince aslından dilimize ilk kez çevrilen *Tristia* III.3, Romalı *elegeia* ozanı Ovidius'un sürgünde yazdığı en dokunaklı şiirlerden biridir. Ovidius'un hasta yatağından Roma'daki karısına hitaben yazdığı şiir, sürgünün zorlukları, yurt sevgisi, sevdiklerine duyulan özlem, ölüm, ölümsüzlük gibi pek çok izleği barındırmaktadır. Baştan sona *pathos* oluşturabilme amacı güden şiirde Ovidius, Roma'da sahip olduğu ama sürgünde yoksun olduğu şeyleri birbirleriyle zıtlık oluşturacak şekilde vurgulayarak okuyucuda uyandıracığı acıma duygusunu arttırmaya çalışır. Sürgüne gönderildiği bölgenin kötü yönlerini ve yöre halkının savaşı ve yabani oluşunu bu amaçla abartır. İtalya gibi iklimi ılıman, toprağı verimli bir ülkeden ve Roma gibi her yanı sanat eserleriyle donatılmış, sık sık eğlence ve şölenlerin düzenlendiği bir kentten, iklimi sert, toprağı tarıma elverişsiz, ıssız ve uygarlaşmamış Tomis gibi bir kente sürgüne gönderilmek Ovidius için adeta ölüm demektir. Şiirin bir diğer dikkat çeken özelliğı ise 73-76. dizeler arasında Ovidius'un kendisi için yazdığı mezar yazıtını içermesidir. Bu çalışmada şiir hem konu hem de plan bakımından incelenmiştir. Ovidius'un şiiri yazarken örnek aldığı, kendisi tarafından yazılan *Amores* III.9 ve kendisinden önceki *elegeia* ozanları Tibullus (I.3) ve Propertius (II.13b) tarafından yazılan benzer konulu şiirler ile benzerlikleri de vurgulanmıştır. Çalışmanın sonunda ise okuyucuya kolaylık sağlamak için şiirin çevirisi bütün olarak verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ovidius, *tristia*, mezar yazıtı, sürgün, ölüm

¹ Öğr. Gör. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Latin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, ozturkr@ankara.edu.tr

Giriş

Roma'nın Cumhuriyet rejiminden, imparatorluk rejimine geçtiği ve ilk imparator Augustus'un yenilikçi düşünceleri ve ülküleriyle iç savaşın yaralarını sardığı bir tarih aralığında yaşamış olan (Dürüşken, 2010: v) Ovidius'un (İ.Ö.43-İ.S.17) İ.S. 8 yılında Tomis kentine (bugünkü Romanya'daki Köstence) sürgüne gönderilmesi hayatında bir dönüm noktası olur. Sürgün nedeni olarak *Ars Amatoria* adlı didaktik yapıtında ahlak kurallarını bozmak, aşkla ilgili öğretileriyle toplumu kötü yola sapmaya kışkırtmak gösterilse de gerçek neden bugüne değin tartışılmamıştır (Ovidius'un sürgün nedeniyle ilgili tartışmalar için bak. Goold, 1983: 94-107; Green, 1982: 202-220; Öztürk, 1999: 63-112). Ovidius'un kendi ifadesine göre sürgün edilmesinin iki nedeni vardır; *carmen et error* (şiiir ve hata) (Tr. II.207). *Carmen* (şiiir), olasılıkla *Ars Amatoria* adlı yapıttır, *error* (hata) ise imparator Augustus'un üyesi olduğu Iulia ailesi ile ilintilidir. Ozanın yine kendi sözlerine göre; “Romalı ozanlar içinde yazdıklarından ötürü sürgün cezasına çarptırılan ilk ozan” kendisidir; *Denique composui teneros non solus amores: \composito poenas solus amore dedi. (Bir ben değilim körpe aşkları dizelere döken: \ ama bir tek benim, aşk şiiirlerinin ceremesini çeken.)* (Tr. II.361-362) Yine *Tristia*'nın başka bir yerinde Ovidius, aynı düşüncesini tekrarlar: *Denique nec uideo tot de scribentibus unum, \ quem sua perdiderit Musa, repertus ego. (O denli çok yazardan bir tek ben varım, \ kendi sanatı yüzünden yıkıma uğrayan)*(Tr.II.495-496). Nedeni her ne olursa olsun Ovidius'un, sürgün edilmesini uzun süre kabullenemediği, sürgünde yurt ve geride bıraktığı sevdiklerinin özlemiyle yanıp tutuştuğu ve onlardan ayrılmayı en büyük ceza olarak gördüğü aşıkardır.

Tristia, Ovidius'un sürgün yolculuğu sırasında ve sürgünlüğünün ilk yıllarında İ.S. 8-12 arasında genelde arkadaş ve yakınlarına yazdığı yazınsal şiiir mektuplarından oluşur. Çoğu şiiir, ozanın Tomis'deki can sıkıntısına, yoksunluklara, iklimin sert koşullarına katlandığı bezginlik dolu yıllara tanıklık eder. Beş kitaptan oluşan *Tristia*'nın ilk iki kitabı ile sonraki kitaplar arasında gözle görülür farklar vardır. Birinci kitap, sürgünlüğünü kaldırması için imparator Augustus'u yumuşatmaya yönelik şiiirlerden oluşur. Tek bir şiiirden oluşan ikinci kitap ise ozanın, çocukluk yıllarında Roma'da retorik hocaları Latro ve Fuscus'tan aldığı hitabet eğitimini kullanarak Augustus'a karşı kendisini savunduğu *apologia*'sıdır. Keskin'e göre 3. kitaptan itibaren ilk kez, ozanın cezasında bir iyileştirme olacaksa bile bunun çabuk gerçekleşmeyeceği, Roma'yı sonsuza dek yitirmiş olabileceği, daha da kötüsü hayatını burada (Tomis) heba edeceği ihtimali ile bir bütün olarak esere damgasını vuracak olan hüznün ve kendine acıma duygusu açıkça ifadesini bulur (Keskin, 2010: 80-81).

Tristia III.3

Tristia III.3 ise Ovidius'un hastalandığı bir zamanda Roma'daki karısına hitaben yazdığı şiiirlerden biridir (diğerleri ise şunlardır: *Tristia* I.6, III.3, IV.3, V.2, V.11 ve V.14). Şiiirde sürgün, yurt sevgisi ve özlemi, ölüm, ölümsüzlük, mezar ve mezar yazıtı gibi pek çok izlek bulunur. Sürgün ve ölüm, iç içe geçmiştir. Latin yazınında genel olarak sürgüne gönderilmek ölümle bir tutulur (Ingleheart, 2015: 287). Aslında Roma'da sürgün, geç Cumhuriyet döneminden önce bir ceza değildi, senato ve atlı sınıfından yurttaşlara tanınan bir ayrıcalıktı. Ölüm cezasından kurtulmak için gönüllü olarak sürgüne gidilirdi. Sürgüne giden kişi, geri dönmeye teşebbüs ederse ölüm cezasına çarptırılırdı. Edebiyatta sürgün ve ölümün bir tutulmasının bir nedeni de ölümün, sürgünün neden olduğu yıkımı ifade etmek için etkili bir *metafora* olmasıydı. Aynı zamanda, Latince ölüm anlamına gelen “*exitium*” sözcüğü ile sürgün anlamına gelen “*exilium*” sözcüğü birbirine çok benzerdir (*exilium*, resmi bir ceza olarak en hafifi *relatio*'dan imparator Tiberius'un uygulamaya koyduğu en ağır *deportatio*'ya kadar bütün sürgün türleri için kullanılan

genel bir sözcüktür). Yazarlar, zaman zaman iki sözcüğü birbiri yerine kullanarak ya da iki sözcüğün benzerliğinden yararlanarak sözcük oyunu yapar (Verg., *Aen.*10.849-50; *exitium infelix, nunc alte vulnus adactum!*; Ennius, *Medeia Exul*, 280; *exitium illi exilium mihi.*). Ovidius ise sürgüne gönderilmesini “yaşarken ölmek” olarak tarif eder (*Tr.*, I.4.27-28). *Tristia* I.3'te sürgüne gitmek üzere Roma'dan ayrılışını cenaze alayıyla kentten ayrılışa benzetir (*Tr.*, I.3.21-24; *quocumque aspiceres, luctus gemitusque sonabant, \formaque non taciti funeris intus erat. \femina uirque meo, pueri quoque funere maerent, \ inque domo lacrimas angulus omnis habet. ; nereye baksan ağıtlar, hıçkırıklar çınlıyordu, \ evin içi susmak bilmeyen bir gömü törenini andırıyordu. \ kadın, erkek hatta çocuklar benim ölümüne ağıt yakıyordu, \ evin her köşesinde gözyaşları dökülüyordu; Tr.,I.3.96-98; *nomen et erepti saepe uocasse uiri, \nec gemuisse minus, quam si nataeque meumque \ uidisset structos corpus habere rogos, ; zorla koparılıp götürülen kocasının ismini sık sık haykırdı, \ daha az değildi çektiği acı, kızının ve benim bedenimi görmüş gibi \ yığılmış odunlar üzerine yatırılmasını).* *Tristia* III.3'te Roma'dan ayrıldığı güne “ilk ölümüm” (*prior.....mors*) der (*Tr.*, III.3.54).*

Ovidius *Tristia* III.3'te ölüm izleğini ise hem gerçek bağlamıyla hem de simgesel olarak kullanarak kavram oyunu yapar; ozan hastalığının iyileşme ihtimali olmadığını söyler yani okuyucunun gerçekten öleceğini düşünmesini ister. Aşk ozanı olarak ünlenen Ovidius, *Tristia*'da ve diğer eserlerinde kendisini “*tenerorum lusor amorum*”, “*naif aşkların oyunbaz ozanı*” (*Tr.*, IV.10.1; *Tr.*, III.3.73), “*desultor amoris*” “*aşk cambazı*” (*Am.*, I.3.15), “*praeceptor amoris*” “*aşk öğreticisi*” (*Tr.*, I.1.67) olarak betimler. Ozan, bu şiirin (*Tr.*, III.3) başında hasta olduğu için şiir yazamayacak durumdadır, Rosenmeyer'e göre hastalık, ozan ve sanatını birbirinden ayırmıştır. Bu sayede Ovidius, kendi kişiliği ile ozansal kimliğini ayırıştırır (Rosenmeyer, 1997: 35). Sürgün nedeni olarak gösterilen aşk şiirlerini yazmayı bıraktığı için, “aşk ozanı” kimliğinin öldüğünü ima ederek ölümü simgesel olarak kullanmış olur. Şiirin sonraki bölümlerinde gömülmesiyle ilgili verdiği talimatlar ve kendisi için yazdığı mezar taşı yazısındaki aşk ozanı (*tenerorum lusor amorum*, 73) kimliğine yaptığı gönderme ile bu fikri iyiden iyiye pekiştirir.

Şiirin çözümlenmesi şöyle yapılabilir:

- Giriş (1-2.dizeler)
- Yabancı bir ülkede ölme korkusu, bu yörenin kötü yanlarının vurgulanması, kaybedilen şeylere duyulan özlem (3-36. dizeler)
- Gömülme ve ölünün ardından yapılan gelenekler (37-54. dizeler)
- Son talimatları ve istekleri (55-88. dizeler)
 - a) Küllerinin yurduna getirilmesi (65-72. dizeler)
 - b) Mezar taşına yazılmasını istediği sözler (73-76. dizeler)
 - c) Sunular (81-84. dizeler)
- Sonuç (85-88. dizeler)

Bu bölümleri daha ayrıntılı inceleyecek olursak;

- Giriş (1-2. dizeler):

Ovidius'un *elegeia* ölçüsü ile yazılan şiirlerinde genelde ilk beyitte konu söylenir ve şiirler, vurgulu ve etkili bir giriş (*proemium*) ile başlar. Bu şiirin girişi de oldukça vurguludur;

Ovidius hasta yatağında karısına seslenir. Ozan hastalandığı için şiiri kendi elleriyle yazamaz, bir başkasına yazdırtmak zorunda kalır:

*Haec mea si casu miraris epistula quare
Alterius digitis scripta sit, aeger eram.*

*Belki merak ediyorsundur, bu mektubum niye,
Başka birinin eliyle yazılmış diye: hastaydım.*

(Ov. Tr., III.3.1-2)

- Yabancı bir ülkede ölme korkusu, bu yörenin kötü yanlarının vurgulanması, kaybedilen şeylere duyulan özlem (3-36. dizeler):

Bu bölümün ilk iki dizesinde Ovidius'un ölüm korkusu açığa çıkar:

*Aeger in extremis ignoti partibus orbis,
incertusque meae paene salutis eram.*

*Hastayım, bilinmeyen bir dünyanın uzak bir ucunda
Neredeyse hiç emin değilim düzeleceğimden de.*

(Ov., Tr., III.3.3-4)

Ardından, yerinden yurdundan uzakta, yabancı bir ülkede, yabancı bir halk arasında yaşamak zorunda kalmanın kendi ruhunda neden olduğu sıkıntılardan bahseder. Üstelik Tomis, ince duygulu nazik yapılı Romalı bir ozan için, hatta asker olmayan birçok Romalı için yaşam koşulları çok kötü, bambaşka bir dünyadır (Özaktürk, 1999: 124). Ovidius, okuyucuda ve belki de kendisini affetmesini beklediği Augustus'ta acıma duygusu uyandırmak ister: *Nasıl bir ruh hali olur sanıyorsun, değersiz bir yerde\Getalar'la Sarmatlar arasında yaşayan bir adamın? (Quem mihi nunc animum dira regione iacenti \ inter Sauromatas esse Getasque putes? (Tr., III.3.5-6) Sonraki dizelerde ise yaşadığı yerin kötü yönlerinden yakınmaya devam eder:*

*Nec caelum patior, nec aquis adsueuimus istis,
terraque nescioquo non placet ipsa modo.
Non domus apta satis, non hic cibus utilis aegro,*

*Ne havasına dayanabiliyorum ne de alışabildim suyuna,
Bilmem neden, hiç hoşuma gitmiyor toprağı da.
Uygun değil hiçbir ev hasta birine, yararlı değil yiyecekler de.*

(Ov., Tr., III.3. 7-12)

Ozan, yurdunda alışık olduğu ama Tomis'te sahip olmadığı şeyleri birbiriyle zıtlık oluşturarak sürgünün olumsuz şartlarını vurgular. Kaybedilen şeylere duyulan özlem sürgünü iyiden iyiye katlanılamaz kılar. İklimi ılıman, hemen hemen her türlü tarımın yapıldığı İtalya gibi bir ülkeden; içinde çeşit çeşit çiçek ve ağaçların yetiştirildiği, heykellerle süslenmiş bir çok özel ya da kamu bahçeleri olan bir kentten; her yanı sanat eserleriyle donatılmış, sık sık özel ya da resmi eğlence ve şölenlerin düzenlendiği, her türlü sanatsal etkinliklerin yer aldığı, yasaların, oturmuş bir geleneğin ve demokratik bir düzenin egemen olduğu, zamanın en uygar kentlerinden ve en büyük kültür merkezlerinden biri olan Roma'dan gelip Tomis gibi bir yerde yaşamının ne demek olduğunu ancak bu iki yaşamı da tadan Ovidius'un kendisi bilebilir (Özaktürk, 1999: 120). Bu nedenle sürgün yerinin olumsuzlukları, yitirilen şeylerin ozan üzerindeki psikolojik etkisiyle bir kez daha vurgulanır:

*nullus, Apollinea qui leuet arte malum,
non qui soletur, non qui labentia tarde
tempora narrando fallat, amicus adest.
Lassus in extremis iaceo populisque locisque,
et subit adfecto nunc mihi, quicquid abest.*

*Ne bir hekim var, sanatıyla acılarımı dindirecek,
Ne de bir dostum var, beni teselli edecek,
Geçmek bilmeyen zamanı anlattıklarıyla unutturacak.
Bitkin yatıyorum, dünyanın bir ucundaki halk arasında,
Hastayım, yanımda olmayan her şey aklıma geliyor,
(Ov., Tr., III.3.10-14)*

Ovidius, 15-20. dizeler arasında kaybetme duygusunu bu kez de karısının yokluğu ile vurgular:

*Omnia cum subeant, uincis tamen omnia, coniunx,
et plus in nostro pectore parte tenes.
Te loquor absentem, te uox mea nominat unam;
nulla uenit sine te nox mihi, nulla dies.
Quin etiam sic me dicunt aliena locutum,
ut foret amenti nomen in ore tuum.*

Her şey aklıma gelse de kancığım, sen hepsini bastırıyorsun,

Yüreğimin büyük bölümünü kaplıyorsun,
 Uzakta olsan da hep seni konuşuyorum,
 Ağzımdan bir tek senin adın çıkıyor,
 Ne gecem ne de gündüzüm sensiz geçiyor.
 Hatta anlamsız sözcükler sayıkladığımı söylüyorlar,
 Çünkü kendimde olmasam bile, adın dilimden düşmüyor.
 (Ov. Tr., III.3.15-20)

Bu kötü şartlar altında ozana umut verecek tek şey karısının kendisini ziyaret edecek olmasıdır: *Haber verse birisi karımın geldiğini, kalkacağım, \ seni görme umuduyla yeniden can bulacağım (nuntiet huc aliquis dominam uenisse, resurgam, \ spesque tui nobis causa uigoris erit. Tr., III.3.23-24)*. Ancak bu olumlu hava, o, sürgünde acı çekerken karısının Roma'da onu unutmış olabileceği şüphesiyle dağılır: *Yaşamım konusunda kuşkuluyken ben, yoksa sen \ Orada tatlı anlar mı geçiriyorsun, bilmeden halimi? (Ergo ego sum dubius uitae, tu forsitan istic \ iucundum nostri nescia tempus agis?, Tr., III. 3. 25-26)*. Sonraki dizelerde ise Ovidius tekrar karısının sadakatini düşünerek kendisini yatıştırır: *Yok yok, biliyorum öyle olmadığını. Canım karım, \ Eminim bensiz hüzünlenmeden geçen hiç bir anın yoktu (Non agis, adfirmo. Liquet hoc, carissima, nobis, \ tempus agi sine me non nisi triste tibi. Tr. III. 3. 27-28)*.

- Gömülme ve ölünün ardından yapılan gelenekler (37-54. dizeler) :

Bu bölümün başında Ovidius, tanrılara yalvararak yaşarken olmasa bile, hiç değilse öldükten sonra küllerinin götürülmesi ile yurduna dönme umudu taşıdığını açığa vurur: *Büyüklik değil mi esirgemek, ölmek üzere olan beni, ey ulu tanrılar? \ kendi yurdunun toprağına gömüleyim diye (quantum erat, o magni, morituro parcere, diui, \ ut saltem patria contumularer humo? Tr. III.3. 31-32)*.

Ovidius, yurdundan ve sevdiklerinden uzak, yabancı bir ülkede hastalanmasından ötürü kaderinden yakındıktan sonra, Tomis'de öleceğini düşünür, bu nedenle yabancı bir ülkenin topraklarına ve onuruna gömü töreni yapılmadan gömülmenin vereceği utancı dizelere döker:

*Tam procul ignotis iğitur moriemur in oris,
 et fient ipso tristia fata loco;*
 Öleceğim o denli uzakta, bilinmeyen kıyılarda,
 Bu yer gibi, iç karartıcı olacak kaderim de;
 (Ov., Tr., III.3.37-38)

.....
*sed sine funeribus caput hoc, sine honore sepulcri
 indeploratum barbara terra teget.*
 Bu başım gömü töreninden yoksun, mezar onurundan yoksun,
 Ağıt göremeden gömülecek yabancı bir toprağına.
 (Ov., Tr., III.3.45-46)

Ovidius, sürgünde yazdığı yapıtlarda, çektiği çilenin ağırlığını vurgulayabilmek için yörenin kötü yönlerini abartarak betimler. Tomis'i genelde ıssız ve uygarlaşmamış bir yer olarak, yöre halkını da yabancı ve savaşçı olarak tarif eder. Ozanın çektiği acılar adeta bölgenin Roma'ya uzaklığı ile doğru orantılıdır. 37. dizede ki Ovidius'un bilinmeyen kıyılarda öleceğine (*Tam procul ignotis igitur moriemur in oris,*) dair göndermesi 3. dizedeki "dünyanın bir ucundaki bilinmeyen bir yer" (*in extremis ignoti partibus orbis,*) ifadesini çağrıştırır. Aynı zamanda Ovidius'un çok sevdiği ve sık sık bu sevgisini dile getirdiği ozan Tibullus'un kendi ölümünü düşünerek yazdığı I.3 şiirinden de esinlenmiş gibi durur: *me tenet ignotis aegrum Phaeacia terris\Phaeacia bilinmeyen topraklarında alıkoyuyor hastayken beni* (Tib. I.3.3). Tibullus'un zamanında Phaeacia adası, Corcyra (bugünkü Korfu) olarak adlandırılırdı. Phaeacia ise, Homeros'un *Odysseia*'sında (VI.240) geçen mitolojik adayı anımsatır. Huskey'e (2005: 370-371) göre bu durum, Tibullus'un çektiği acının gerçekliğinin kaybolması anlamına gelir. Romanya'nın en eski yerleşim yerlerinden biri olan Tomis ise eski bir Yunan kolonisidir ve İ.Ö.29'da Roma hakimiyetine geçmiştir. Ovidius'un şiirinde kentin eskiden bir Yunan kolonisi olduğu ve Ovidius'un döneminde Roma'nın sınır karakollarından biri olduğu kasıtlı bir şekilde karartılmıştır. Bu durum, Homeros'un iyi bilinen mitolojik adasıyla da zıtlık oluşturur. Bundan başka, 37. Dizede geçen kıyı (*ora*) sözcüğüyle dönemin başka bir gerçekliğine göndermede bulunulur: Augustus döneminde çeşitli suçlardan ötürü bir adaya sürgüne gönderilmek (*relagatio in insulam ya da relagatio in Oasim*) yaygın bir cezadır (Ayrıntılı bilgi için bak. Cohen, 2008: 206-217).

Ovidius, Roma'da ölen birinin ardından yapılan geleneklerden bazılarını anarak bunlardan da yoksun kalacağını söyler (39-44). Bu gelenekler kısaca şöyleydi; Roma'da birinin ölümünün yaklaşmaya başladığı düşünüldüğü andan itibaren ailesi toplanır. Ölüm iyice yaklaştığında kişi, çıplak olarak toprak üzerine yatırılır ve ölüm gerçekleştikten sonra, ölen kişinin en yakın akrabası son bir öpücük verir. Yakın akrabaları ölüyü ismiyle son bir kez çağırırlar (*conclamare*). Gözleri kapatıldıktan sonra gövde yere yatırılır (*deponere*) ve yıkanıp yağlanır. Cenaze evinde yas işareti olarak, evin avlusundaki ateş söndürülür ve evde ağlayan kadınlar, saçlarını yolar, giysilerini parçalar, göğüslerine vururlar (Civelek, 2007: 72). Ovidius, yaşlanıp ömrünün sonlarını geçireceği yerin kendi evi olmayacağı, son nefesini verirken başında ağlayıp ağıt edecek ve gözlerini kapatacak biri olmayacağı için üzülür;

*nec mea consueto languescent corpora lecto,
depositum nec me qui fleat, ullus erit;
nec dominae lacrimis in nostra cadentibus ora
accedent animae tempora parua meae;
nec mandata dabo, nec cum clamore supremo
labentes oculos condet amica manus;*

*Yaşlanmayacak bedenim, alışıktığı yatakta,
Öldüğümde ağıt eden biri de olmayacak başımda.*

*Ne sevgili karımın gözyaşları düşecek yüzüme,
 Ne de ölüm anım biraz da olsa gecikecek gözyaşlarıyla.
 Ne veda sözleri söyleyeceğim ne de son bir feryatla,
 Kayan gözlerimi kapatacak bir sevgilim olacak yanımda.*

(Ov., Tr., III.3.39-44)

Ovidius, ölüm haberini alınca karısının vereceği tepkiyi de hayal eder. Karısının bağırnı dövüp, ölen kocasının ismini haykırarak ağıt edip etmeyeceğini merak eder: İşitince bunları, Yüreğinden vurulacak mısın? \Ttitrek elle sadık bağırnı döveceksin misin? \ Ellerini dünyanın bu tarafına boşu boşuna uzatarak, \ Bağıracak mısın boş yere zavallı kocanın adını? (Ecquid, ubi audieris, tota turbabere mente, \et feris pauida pectora fida manu? \Ecquid, in has frustra tendens tua brachia partes, \clamabis miseri nomen inane uiri?, Tr.,III.3.49-51). Daha sonra ilk ayrılışlarının bu olmadığını Roma'dan ayrıldığı gün aslında kocasının ölümüne tanık olduğunu bu nedenle metanetli olmasını karısına salık verir (Cum patriam amisi, tunc me periisse putato: \et prior et grauior mors fuit illa mihi. Tr., III.3.53-54).

- Son talimatları ve istekleri:

Bu bölüm, ozanın karısına üzülmemesini hatta katlandığı bu kadar dert ölümle son bulacağı için sevinmesini söylediği dizelerle başlar (Tr., III.3.55-56). Cenazesindeki odun yığınlarının hem bedenini hem de ruhunu yok etmesini umar: Keşke ruhum bedenimle birlikte yok olsa \ Hiçbir parçam aç gözlü cenaze odunundan kurtulmasa! (Atque utinam pereant animae cum corpore nostrae, \ effugiatque auidos pars mihi nulla rogos. 59-60) Bu durum Ovidius'un Amores, III.9'da Tibullus için hayal ettiği öteki dünya anlayışıyla tamamen zıttır (Şiirin çevirisi ve yorumlar için bak Öztürk, 2014: 247-258). Amores III.9'da Ovidius, ozanlardan oluşan bir cennet hayal eder. Tibullus'un elegeia şiirindeki öncülleri Catullus, Gallus ve Calvus, Elysium'da onu karşılayacaktır. Sürgün edilmiş birini ise ölümden sonra bekleyen hayat böyle değildir: Yabancı ruhlar arasında sonsuza kadar yabancı bir ruh olarak dolaşacaktır. (Tr.,III.3.64 ; inter Sarmaticas Romana uagabitur umbras, \ perque feros Manes hospita semper erit.) Bu nedenle Ovidius, karısından küllerinin Roma'ya getirilmesini ve kent dışına gömülmesini (inque suburbano condita pone solo, 70) sağlamasını ister. Ovidius bunlardan başka küllerini taşıyacak küçük urnanın konulacağı yere bir mezar taşı dikilmesini ve üzerine büyük harflerle (grandibus notis, 72) yazıtın yazılmasını ister. Anıtın ve yazıtın amacı oradan gelip geçen yolcuların dikkatini çekebilmek ve aynı zamanda, külleri urnanın içinde sonsuza dek istirahat edecek olan Ovidius'un amator personasının sesi olabilmektir (Huskey, 2002: 78).

Tibullus (I.3.54-56) ve diğer elegeia ozanı Propertius (II.13b.35-36) gibi Ovidius da kendi mezar taşına yazılmasını istediği sözleri kendisi yazıya döker. Tibullus, kendisi de aşk şiirleri yazmasına rağmen daha çok yurdundan ve sevdiğinden uzakta, onları son bir kez daha göremeyeceği konusu üzerine yoğunlaşır edebiyattaki koruyucusu Mesella'nın

askeri olduğunu vurgularken (I.3.55-56: *Hic iacet inmiti consumptus morte Tibullus, \Messallam terra dum sequiturque mari.* Burada, Tibullus yatıyor, zalim ölüm yok etti onu, \ karada ve denizde Mesella'yı izlerken), Propertius, tek bir sevgiliye olan sadakatini ifade eder (II.13.35-36: *et duo sint versus: QVI · NVNC · IACET · HORRIDA · PVLVIS, \VNIVS · HIC · QVONDAM · SERVVS · AMORIS · ERAT.* İki dize yazılsın: *ŞİMDİ BURADA ÜRKÜTÜCÜ BİR KÜL OLARAK YATAN \ TEK BİR AŞKIN KÖLESİ İDİ BİR ZAMANLAR.*). Ovidius'un mezar yazıtının odağında ise sürgün şiirlerinde sık sık okuyucuya hatırlatılan ve sürgün nedeni olarak gösterilen (*Tr.*, II.223; 241-242) aşk ozanı olarak kazandığı ün yer alır:

HIC · EGO · QVI · IACEO · TENERORVM · LVSOR · AMORVM
INGENIO · PERI · NASO · POETA · MEO
AT · TIBI · QVI · TRANSIS · NE · SIT · GRAVE · QVISQVIS · AMASTI
DICERE · NASONIS · MOLLITER · OSSA · CVBENT

BURADA BEN YATIYORUM, KÖRPE AŞKLARIN OYUNBAZ OZANI,
BEN NASO, KENDİ YETENEĞİM KENDİ SONUM OLDU;
EY BURADAN GEÇEN AŞIK, SÖYLEMEK SANA ZOR GELMESİN:
“NASO’NUN KEMİKLERİ HUZUR İÇİNDE YATSIN!”

(Ov., *Tr.*, III.3.73-76)

Sonraki dizeler ise son talimatlar ve istekler arasında bir *excursus* olan ölümsüzlük izleği üzerinedir. Ovidius'un yazdığı kitapçıklar (*libelli*) ona ölümsüz bir ün kazandıracaktır:

*hoc satis in titulo est. Etenim maiora libelli
et diuturna magis sunt monimenta mihi,
quos ego confido, quamuis nocuere, daturos
nomen et auctori tempora longa suo.*

*Yazıt olarak bu kadar yeter. Ama benim kitapçıklarım,
Daha büyük ve daha uzun ömürlü anıtım olacak.
Onlara güveniyorum beni incittikleri halde,
Yazarına ün kazandıracaklar ve uzun süre yaşatacaklar.*

(Ov., *Tr.*, III.3.77-80)

Ovidius'un son istekleri ise, karısının öldükten sonra da kendisini unutmaması ve gözyaşlarıyla armağanlar sunup (*Tu tamen extincto feralia munera semper*, 81) mezarına taşlar bırakmasıdır (*deque tuis lacrimis umida serta dato*. 82).

- Sonuç (85-88. dizeler) :

Ozan artık şiiri yazdırmaktan yorulur, (*uox mihi fessa loquendo*, 85), dili damağına yapışır (*dictandi uires siccaque lingua negat*. 86). Son iki dizede ise ilk iki dizede olduğu gibi karısına seslenir ve kendisinin sahip olmadığını sağlığa karısının sahip olmasını diler ve böylece iyi dileklerle şiir son bulur (*Accipe supremo dictum mihi forsitan ore, \ quod, tibi qui mittit, non habet ipse, "uale". Tr., III.3.87-88*).

Sonuç

Sonuç olarak şiirin baştan sona okuyucunun duygularını etkileyebilmek için yazıldığı söylenebilir. Her ne kadar *Tristia*'nın III. kitabından itibaren Ovidius'un sürgün durumunu kabullenmeye başladığı iddia edilse de bu şiirde ölümü simgesel olarak kullanarak, aşk ozanı kimliğinin öldüğünü ima etmesi kendisini affettirme umudunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu nedenle Ovidius, şiiriyle okuyucunun ve belki de kendisini affedecek imparator Augustus'un acıma duygularını uyandırmaya çalışır. Kendisi için yazdığı mezar yazıtında aşk ozanı kimliğini vurgulamasının aynı amaca hizmet ettiği söylenebilir. Ozan, amacını gerçekleştirebilmek için başka yollar da dener; Sürgün yeri Tomis'in Roma'ya olan uzaklığı sanki ozanın acılarını arttırıyormuş gibi sunulur. Bölgenin kötü yönleri abartılarak vurgulanır. Ozan, dönemin en uygar ve en büyük kültür merkezlerinden biri olan Roma'daki yaşantısıyla ve Roma'nın seçkin çevreleriyle ve ozanlarıyla olan ilişkisinin tam tersi bir porte çizer. Sık sık yalnızlıktan dem vurur. Ölüm anında bile yanında hiçbir dostunun olmayacağı, başında gözyaşı döküp ağıt edecek bir karısının olmayacağını söyler. Yaşarken olmasa bile hiç değilse öldükten sonra küllerinin yurduna götürülmesini ancak bu şekilde sürgünlükten kurtulacağını ve ebedi huzuruna kavuşacağını söylemesi de dikkat çeker.

TRISTIA, III.3

Belki merak ediyorsundur, bu mektubum niye,

Başka birinin eliyle yazılmış diye: hastaydım.

Hastayım, bilinmeyen bir dünyanın uzak bir ucunda,

Neredeyse hiç emin değilim düzeleceğimden de.

Nasıl bir ruh hali olur sanıyorsun, iğrenç bir yerde,

5

Getalar'la Sarmatlar arasında hasta yatan bir adamın?

Ne havasına dayanabiliyorum ne de alışabildim suyuna,

Bilmem neden, hiç hoşuma gitmiyor toprağı da.

Uygun değil hiçbir ev, hasta birine, yararlı değil yiyecekler de.

Ne bir hekim var, sanatıyla acılarımı dindirecek,

10

Ne de bir dostum var, beni teselli edecek,

Geçmek bilmeyen zamanı, anlattıklarıyla unutturacak.
Bitkin yatıyorum, dünyanın bir ucundaki halk arasında,
Hastayım, yanımda olmayan her şey aklıma geliyor,
Öyle olsa da karcım, sen hepsini bastırıyorsun, 15
Yüreğimin büyük bölümünü kaplıyorsun.
Uzakta olsan da hep seni konuşuyorum,
Ağzımdan bir tek senin adın çıkıyor, (17)
Ne gecem ne de gündüzüm sensiz geçiyor.
Hatta anlamsız sözcükler sayıkladığımı söylüyorlar,
Çünkü kendimde olmasam bile, adın dilimden düşmüyor. 20
Artık gücüm tükense, dilim damağıma yapışıp kalsa bile,
Damla damla şarapla zoru zoruna çözülse bile,
Haber verse biri, karımın geldiğini, kalkacağım,
Seni görme umuduyla yeniden can bulacağım.
Yaşamım konusunda kuşkuluyken ben, yoksa sen 25
Orada tatlı anlar mı geçiriyorsun, bilmeden halimi?
Yok yok, biliyorum öyle olmadığını. Canım karım,
Eminim, bensiz hüzünlenmeden geçen hiçbir anın yoktu.
Yine de doldurduysam kaderin bana biçtiği yılları,
Bu denli çabuk geldiyse yaşamımın sonu, 30
Büyüklük değil mi esirgemek, ölmek üzere olan beni, ey ulu tanrılar?
Kendi yurdumun toprağına gömüleyim diye.
Keşke cezam ertelenseydi ölüm anına değin,
Ya da aceleci ölüm, sürgüne gönderilmeden önce gelseydi.
Geçmişte, kendi isteğimle son verebilirdim yaşamıma, 35
Ama şimdi, sürgün olarak ölmem için verildi bu hayat bana.
Öleceğim o denli uzakta, bilinmeyen kıyılarda,
Bu yer gibi iç karartıcı olacak kaderim de,
Yaşlanmayacak bedenim, alışık olduğu yatakta,
Öldüğümde ağıt eden biri de olmayacak başımda. 40
Ne sevgili karımın gözyaşları düşecek yüzüme,
Ne de ölüm anım biraz da olsa gecikecek gözyaşlarıyla.

*Ne veda sözleri söyleyeceğim ne de son bir feryatla,
 Kayan gözlerimi kapatacak bir sevgilim olacak yanımda.
 Bu başım gömü töreninden yoksun, mezar onurundan yoksun,* 45
*Ağıt görmeden gömülecek yabancı bir toprağa!
 İşitince bunları, yüreğinden vurulacak mısın?
 Titrek elle sadık bağırnı dövecek misin?
 Ellerini dünyanın bu tarafına boşu boşuna uzatarak,
 Bağırarak mısın boş yere zavallı kocanın adını?* 50
*Sen yine de yanaklarını dövme, saçlarını da yolma,
 Bu senden ilk koparılışım olmayacak, ışığım benim,
 Yurdumdan ayrıldığım o gün, öldüğümü düşün:
 İşte o, daha önceki ölümümdü ve çok daha ağırdı.
 Şimdi elinden gelirse (ama elinden gelmiyor, ey eşlerin en iyisi)* 55
*Sevin, bu kadar çok dert, ölümle son bulacağı için.
 Elinden gelir, cesur bir yürekle katlanarak, bu dertleri azalt,
 Bu dertlere dayanıklı bir yüreğe, artık sahipsin.
 Keşke ruhum bedenimle birlikte yok olsa,
 Hiçbir parçam, aç gözlü cenaze odunundan kurtulamasa!* 60
*Ölümsüz ulu ruh, boş havada uçuşup duruyorsa,
 Samos'lu bilgenin (Pythagoras) sözleri doğruysa,
 Romalı bir ruh dolaşacak, Sarmatlar'ın ruhları arasında,
 O vahşi ruhlar arasında, her zaman yabancı bir ruh olacak.
 Yine de kemiklerimin küçük bir küpte (Roma'ya) geri getirilmesini sağla,* 65
*Hiç değilse o halimle ölüyken sürgün olmayacağım.
 Hiç kimse bunu yasaklamaz: Thebai'li kız (Antigone), öldürülen erkek kardeşini,
 Bir mezara gömdü, kralın yasaklamasına karşın.
 Hint sümbülü tozunu ve yapraklarını karıştır kemiklerimle,
 Göm kente yakın toprağa, bırak dinlenmeye.* 70
*Gelip geçen yolcunun bir bakışta okuyabileceği şu dizeleri,
 Yaz büyük harflerle, mermerden mezar taşıma;
 BURADA BEN YATIYORUM, KÖRPE AŞKLARIN OYUNBAZ OZANI,
 BEN NASO, KENDİ YETENEĞİM KENDİ SONUM OLDU;*

EY BURADAN GEÇEN AŞIK, SÖYLEMEK SANA ZOR GELMESİN: “NASO'NUN KEMİKLERİ HUZUR İÇİNDE YATSIN!”	75
Yazıt olarak bu kadar yeter. Ama benim kitapçıklarım, Daha büyük ve daha uzun ömürlü anıtım olacak. Onlara güveniyorum beni incittikleri halde, Yazarına ün kazandıracaklar ve uzun süre yaşatacaklar.	80
Bir ölüye sun, her zaman gömü sunularını, Ve kendi gözyaşlarına bulanmış taçları. Ateş, bedenimi küle çevirse de, Hissedecek senin kutsal hizmetini, hazin küllerim de. İsterdim daha çok şey yazmak, ama konuşmaktan sesim yoruldu, Dilim damağım kurudu ve yazdırma gücüm tükendi. Kabul et, belki de dudağımdan son kez dökülen, Kendim sahip olmasam da sana gönderdiğim sözleri; “sağlıcakla kal.”	85

KAYNAKÇA

- Catullus. *Tibullus. Pervigilium Veneris*. (çev. F. W. Cornish, J. P. Postgate, J. W. Mackail) Loeb Classical Library 6, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1913
- Civelek, A. (2007). “Roma Cenaze Törenleri ve Gömme Gelenekleri”. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 124: 71-80
- Cohen, S.T. (2008). “Augustus, Julia and the development of exile ad insulam”. *Classical Quarterly*, 58: 206-217
- Dürüşken, Ç. (2010). *Ovidius, Aşk Sanatı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ennius, *Medeia Exul = Ennius*. (2018). *Fragmentary Republican Latin, Volume II: Ennius, Dramatic Fragments. Minor Works*. (çev. S. M. Goldberg, G. Manuwald). Loeb Classical Library 537, Cambridge, MA: Harvard University Press
- Goold, G.P. (1983). “The Cause of Ovid’s Exile”. *Illinois Classical Studies* 8 (1): 94-107
- Green, P. (1982). “Carmen et Error: πρόφασις and αἷτια in the Matter of Ovid's Exile”. *Classical Antiquity* 1 (2): 202-220
- Homer. (1919). *Odyssey, Volume I: Books 1-12*. (Çev. A. T. Murray). Loeb Classical Library 104, Cambridge, MA: Harvard University Press
- Huskey S. J. (2002). *Ovid's Tristia I And III: An Intertextual Katabasis*, University of Iowa, Yayınlanmamış Doktora Tezi
- Ingleheart, J. (2015). “Exegi Monumentum: Exile, Death, Immortality and Monumentality In Ovid, Tristia 3.3”. *The Classical Quarterly*, 65 (01): 286-300
- Keskin, L. (2010). *Sürgün Sonrası Eserlerinde Ovidius'un Ruh Hali Ve İmparator Augustus İle Çatışması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi
- Ovid. (1914). *Heroides. Amores*. (Çev. G. Showerman). Loeb Classical Library 41 Cambridge, MA: Harvard University Press

- Ovid. (1924). *Tristia. Ex Ponto*. (çev. A. L. Wheeler). Loeb Classical Library 151, Cambridge, MA: Harvard University Press
- Ovid. (1929). *Ars Amatoria. Art of Love. Cosmetics. Remedies for Love. Ibis. Walnut-tree. Sea Fishing. Consolation*. (Çev. J. H. Mozley). Loeb Classical Library 232, Cambridge, MA: Harvard University Press
- Özaktürk M. (1999). *Roma Yazının Sürgün Ozanları*. Ankara: T.C.Kültür Bakanlığı.
- Öztürk R. (2014). "Ovidius'un *Elegeia*'larında Ağıt", *In Memoriam Filiz Öktem*, Ankara Üniversitesi, s.247-258
- Propertius. (1990). *Elegies*. (Çev. G. P. Goold). Loeb Classical Library 18, Cambridge, MA: Harvard University Press
- Rosenmayer, P.A. (1997). "Ovid's Heroides and Tristia: Voices from Exile." *Ramus* 26: 29-56.
- Virgil. (1918). *Aeneid: Books 7-12. Appendix Vergiliana*. (Çev. H. Rushton Fairclough). Loeb Classical Library 64, Cambridge, MA: Harvard University Press

Kısaltmalar

Aen.	Aeneas Destanı
Am.	Amores
Enn.	Ennius
Ov.	Ovidius
Tib.	Tibullus
Tr.	Tristia
Verg.	Vergilius